

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר ישישכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת ויחי תשפ"א | הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה במושב

סלחנות

החלק האחרון בפרשה, עוסק בחשש אחי יוסף מנקמתו לאחר פטירת אביהם, ובבקשת המחילה שהעבירו בשם האב - 'ועתה שא נא לפשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך...' יוסף באצילות מדהימה מרגיע אותם, כביכול אין לו על מה לכעוס - 'אלקים חשבה לטובה למען עשות כיום הזה להחיות עם רבי'.

לאור סיומו המוצלח של הסיפור, האפי הנד מבחינתו של יוסף - סביר שקוה מעט רגשות הכעס, וגם קל לתפוס שהכל היה מסובב מלמעלה...

אולם הרי ישנו מקטע אחד שלא השתלב בכל הפאזל של התהליך להמלכת יוסף. הורדתו לבור שלפי דברי חז"ל היה בור מלא נחשים ועקרבים, ויוסף היה בו בבהלת מות, לא היתה הכרחית למבנה הסיום המוצלח, גם אילו מכרוהו בלא להורידו לבור תחילה היה התהליך נמשך. נמצא כי כאן בודאי ישנה סיבה לקפידה וכעס, אולי זה אפילו מעורר כעס גם על מה שהתברר לבסוף כטובה, אולם יוסף עובר על הכל לסדר היום... מהיכן מקורן של המידות הנפלאות הללו - כח הויתור והסלחנות?

כחה של אמא

אולי השאלה מעיקרה אינה במקום, הלא יוסף הוא בנו של יעקב בחיר האבות, נכדו של אברהם ויצחק. עם זאת דומנו כי יש להצביע על שורש הוותרנות והסלחנות של יוסף אצל רחל אמו. ביום כלולותיה המיועדים עם יעקב אשר להם היא מצפה יחד עמו שבע שנים, היא נוכחת לראות כיצד אביה מכניס את לאה אחותה במקומה. היא לא מופתעת מכך, רחל מכירה את אביה וכבר תכננה מראש עם יעקב כיצד לחשוף מרמה כזו העלולה להתפתח, והם קבעו ביניהם סימנים מוסכמים... אולם לפתע היא מתבוננת בבושה הגדולה שלאה עלולה לעמוד בה, בהחשפה בקלונה בפני יעקב (כמובן שבתרבות הימים ההם לא היה ניתן להכנס עם האבא לויכוח, או שמא היה זה מפני אפיו של האב). ורחל מותרת על כל חלומותיה... אין לה שום הבטחה שיעקב יקח גם אותה אחר כך, יתכן גם שיכעס עליה מאד על שיתוף הפעולה הזה, אולם על הכל היא מותרת למען כבוד אחותה...

האם אין זו מורשת להפליא המהווה בסיס לויתורו וסלחנותו של יוסף?

מ'ויתור לא מפסידים...'

בביקורו האחרון של יוסף אצל אביו, אומר לו יעקב 'ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בעוד כברת דרך לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם' ומפרש רש"י שיעקב הסביר לו כי קברה שם כדי שתעמוד על בניה בתפילה בעת לכתם בגלות בבל. הרב ש"ר הירש זצ"ל עומד על כך, שהיה מתאים יותר לדברים

אלו להאמר כאשר בקש יעקב מיוסף שיעלהו בכל מחיר לארץ ישראל למערת המכפלה, כאן מתבקשת מאליה ההבהרה מדוע את רחל לא לקח לשם?

ומפרש הרב הירש כי כאן רומז לו יעקב: רחל הפסידה לכאורה מויתורה על קבורה במערה הנכספת, כשם שלמראית עיניים הפסידה בהכנסת לאה לבית יעקב והנה היא זו שנקברה עם הבעל הנעלה... אך לא כן! הנני נותן לך יוסף בן רחל את הדרגה הנעלה ביותר ששני בניך יהיו אף הם מן השבטים, וכאן הוא מעמיד את מנשה ואפרים 'כראובן ושמעון יהיו לי'. בך, יוסף בני - בזכות אמך המוותרת על מעלת הקבורה למען הדורות העתידיים ללכת בגלות - תתקיים ברכת ה' ונתתיך לקהל עמים'.

והננו מוסיפים את דברי המדרש המצרפים בעצם את שני הויתורים של רחל למקשה אחת של ביטול עצמי למען הזולת.

מה היא תפילתה של רחל בעת ילכו בניה לגלות? 'קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה כי נענוי ואמרו חז"ל במדרש (איכה א' כ"ד) כך אמרה רחל לפני הקב"ה 'ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה רבה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה והודעת לי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני לבין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר מכן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חילפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי...'. עד כאן לשון המדרש.

ממקום קבורתה המבודד, מבקשת רחל על העם הגולה, אנא ה' זכר לי ולזרעי את הויתור הקשה והכואב למען כבוד אחותי... והקדוש ברוך הוא משיב לה 'מנעי קולך מבכי ועיניך מן דמעה כי יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם...!'

את קו הסלחנות והוותרנות הזה ממשיך יוסף למען שלמות האומה, הכאב עדיין צורב אך יוסף אינו נוקם אלא מפייס... הוא ואמו זוכים לשכר נצח ולתוספת שני שבטים אשר כל אב מברך את בנו בשמם 'ישמך אלקים כאפרים וכמנשה' – כפי שאמר יעקב 'בך יברך ישראל ולעת נעביר את הברכה הזו לילדינו - ננסה להעביר גם את המסר העומד מאחוריה – מויתור לא מפסידים... בטווח שלך חיי נצח השכר משולם בכפלים!

קצת אקטואליה...

השבוע הזה היה עוד שבירת שיא בפוליטיקה הישראלית. אלו שאמורים להיות מנהיגים, גילו עוד פרק מרשים ב'לשים את האגו במרכז', הציבוריות הישראלית – הפוליטית לא גומרת לבזות את עצמה במרדף אחר הכבוד...

חשוב בימים אלו להזכיר לעצמנו את האצילות היהודית המושרשת בדמנו, את היכולת לוותר ו'לשים את האגו בצד' באמת, ולצפות לימים טובים 'והשיבה שופטיך כבראשונה ויועציד בכתחילה – אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה'.

את היום וכל יום היום

לתגובות: פקס 039601961 nhrh999@gmail.com

ישיבת מאור יצחק מושב חמד